

хуторів. Адже господарство чи фермер будуть зацікавлені у тому, щоб їхні землі були максимально близько розміщені до центру господарства. Це позитивно вплине на ефективність ведення сільського господарства та собівартість продукції. Негативним моментом є те, що виникнуть проблеми з комунікаціями (газ, електроенергія, зв'язок) та доставкою продукції до споживача.

На нашу думку, вирішальним напрямом виходу з демографічної кризи є приватизація землі, роздержавлення та паювання, тобто реформування аграрного сектору, зміна виробничих відносин. Це сприятиме покращенню економічних, соціальних та побутових умов життя сільського населення, позитивно вплине на демографічну ситуацію на селі. Вирішивши хоча б частину проблем села, можна сподіватися на позитивні результати як в економічній, так і в демографічній ситуації України в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бугуцький О. А.* Демографічна ситуація на селі // Економіка АПК. — 1997. — № 11. — С. 54—59.
2. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва: Посіб. у питаннях та відповідях / За ред. П. Т. Саблука. — К.: ІАЕ, 1999. — 462 с.
3. Статистичний щорічник України. — К.: Техніка, 2000. — С. 338, 350.
4. *Царенко О. М.* Поліпшення демографічної ситуації на селі // Економіка АПК. — 2000. — № 12. — С. 77—78.
5. *Чорнобай М. М.* Демографічна ситуація на селі та шляхи її поліпшення в Хмельницькій області // Економіка АПК. — 2001. — № 1. — С. 100—101.

Дзямulich М. І., аспірант
Луцький державний технічний університет

СУЧАСНІ ЗРУШЕННЯ В ХАРАКТЕРІ ТА СТРУКТУРІ РОБОЧОЇ СИЛИ

Як відомо, робоча сила є головним елементом продуктивних сил суспільства, котрий безпосередньо впливає на соціально-економічний розвиток країни. З позиції класичної політекономії структура робочої сили має позасоціальний характер і класифікується за такими основними факторами:

- вікова структура;
- освітньо-кваліфікаційна структура;

- структура зайнятості по галузях економіки.

Однак вивчаючи процес ринкової трансформації, що відбувається нині в Україні, і її вплив на еволюцію робочої сили, слід зазначити, що найбільш суттєві зміни стосуються характеру власності робочої сили та соціально-економічних форм її реалізації.

В умовах панування адміністративно-командної системи робоча сила, як і інші фактори виробництва, була одержавленою, а її найм на підприємствах мав суто формальний характер. Сьогодні ж, при багатоманітності форм власності на майно, грошові кошти тощо, більшість працівників поставлені в умови, коли їхня робоча сила може поєднуватися з засобами виробництва тільки шляхом набуття останніми відповідної форми власності. Так, з аналізу системи трудових відносин у західних країнах видно, що за будь-яких організаційних форм робітники та підприємці повинні мати свободу для напруження власних угод, підпорядкованих правовим та іншим обмеженням. Держава не може диктувати всі рішення у сфері трудових відносин, як це було раніше в країнах з централізованим управлінням. Нині ж, у зв'язку з розвитком різних форм господарювання, реорганізацією системи управління, демократизацією суспільства, становленням економічного суверенітету з'являються нові чинники, що діють різнонаправлено на співвідношення попиту та пропозиції на ринку робочої сили, а також на його якісні характеристики.

Загальноприйнята система розподілу структури робочої сили в класичній економічній теорії передбачає виділення таких основних категорій, як економічно активне та економічно неактивне населення. Однак дану проблему варто розглядати більш детально, можливо з позиції розподілу робочої сили за джерелами доходів, кваліфікацією, рівнем освіти тощо.

Якщо розглянути структуру робочої сили в розвинених західних країнах, то ми не зможемо виділити окремо категорію найманих працівників, для яких заробітна плата є виключним джерелом існування. Це зумовлюється такими причинами:

- різноманітністю джерел доходу робітників (заробітна плата, відсотки за банківськими вкладками або цінними паперами тощо);
- існуванням великої кількості власників, які не є найманими працівниками;
- поєднанням найманої праці з правом власності на засоби виробництва.

В умовах переходу нашої держави до ринкових відносин та побудови соціально орієнтованої економіки трансформується і сама структура робочої сили. Тому вже зараз можна виділити такі її соціально-економічні форми:

- ◆ наймані працівники, для яких єдиним джерелом доходу є заробітна плата;
- ◆ наймані працівники, які є опосередкованими власниками засобів виробництва (дрібні акціонери тощо);
- ◆ дрібні власники (підприємці), які працюють самі на себе (індивідуальні власники);
- ◆ працівники, які є крупними акціонерами і працюють за наймом на власних підприємствах;
- ◆ робоча сила, яка безпосередньо не бере участі у виробництві, але володіє і керує значними фінансовими потоками (так звані олігархи).

Іншими словами, основою проведеного вище розподілу є те, що в колективних та акціонерних підприємствах, члени яких є не тільки власниками, але й працівниками, що поєднуються розподілом праці в сукупного працівника-власника. В цьому випадку форма привласнення об'єктів власності (засобів виробництва, майна, грошових коштів) та результатів діяльності (прибутку) є приватною, а форма стратегічного управління власністю — корпоративною.

Таким чином, в умовах переходу до ринкової економіки як базова суспільна форма індивідуальної робочої сили є індивідуальна власність на свою здатність до праці. Робоча сила може бути використана в різноманітних формах залежно від способу та характеру поєднання працівників із засобами виробництва (приватною, приватно-підприємницькою, колективно-приватною, державною).

Однак не варто відкидати необхідність державного регулювання процесів трансформації структури робочої сили. Варто виділити типові напрямки заходів щодо державної підтримки цих процесів. Такими можуть бути:

- регулювання соціальних відносин між роботодавцями і працівниками, включаючи соціальне забезпечення;
- регулювання зайнятості, зокрема регулювання пропозиції робочої сили та пропозиції робочих місць;
- допомога по безробіттю;
- сприяння реалізації права на працю та одержання трудового доходу;
- підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників;
- розподіл та перерозподіл робочої сили;
- розробка цільової програми необхідності державного втручання у сферу соціально-трудова відносин.

Отже, на основі вищевикладеного можна зробити висновок, що нині в Україні складаються такі економічні і юридичні відно-

сини стосовно робочої сили як індивідуальної власності вже на базі багатоманітності форм власності на засоби виробництва та більшої свободи особистості, що відповідає тенденціям та принципам загальноекономічного розвитку держави.

Гриненко А. М., канд. екон. наук, доц.
Київський національний економічний університет

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ОЦІНКИ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ РИНКОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНІ

У серпні 2001 року Україна відзначила 10-ту річницю своєї незалежності, а разом із тим і нового проголошеного курсу на побудову соціально орієнтованої ринкової економіки. Пройдений шлях позначений як здобутками, так і помилками. На жаль, ані світова наука, ані практика не мають жодного проекту переходу планової економіки в ринкову. Проте існує багато літератури і живих прикладів щодо переходу від соціалістичного суспільства до капіталістичного.

На сьогодні достовірно відомо, що всі країни, які в післявоєнний період здійснили економічне чудо, як-то Західна Німеччина, Японія, нові країни Південно-Східної Азії, йшли самобутнім шляхом, як враховуючи при цьому існуючий передовий досвід, так і випереджаючи його і збагачуючи цим світову практику.

Для України, що мала командно-адміністративну модель економіки, важливо враховувати, що в різних країнах для здійснення реформ потрібно було прикладати різні зусилля і відповідно впливати на різну кількість економічних параметрів (а значить і економічних процесів). Так, у суспільствах з високорозвиненим ринковим середовищем з метою його реформування достатньо вплинути на невелику кількість параметрів — і результат буде досягнутий. У країнах з нерозвиненим ринковим середовищем масштаб трансформаційних впливів набагато зростає, що потребує значних зусиль реформаторів. І, звичайно, значних реформаторських зусиль потребують держави, які подібно до України, стали на шлях реформ, практично не маючи елементів ринкового середовища.

В Україні важливо не просто розширити рамки приватної власності. Недостатньо для цього і лібералізації цін. Необхідні, крім цих умов, ще і глибока демонополізація зі структурними зрушеннями, і подолання тоталітарних властивостей держави, викорі-